

Inkluderende praksis i barnehage og skole

Veileder til bruk av refleksjonsverktøyet

Innhold

Forord	4
Innledning	5
1. Refleksjonsverktøyet Inkluderende praksis.	7
1.1. Bakgrunn for påstandene	7
1.2. Tilgang til bruk av refleksjonsverktøyet	8
1.3. Gjennomføring og oppfølging	8
2. Teoretisk forankring	13
2.1 Hvordan forstå begrepet Inkludering?	13
2.3 Konvensjoner og erklæringer	15
2.4 Lovverk og føringer	16
Litteratur	20
Vedlegg 1 Faktaark	21
Vedlegg 2 Påstander	23
Vedlegg 3 Fremdriftsplan	26
Vedlegg 4 SWOT- metoden	29
Vedlegg 5 Kunnskapsløftet 2020	31
Vedlegg 6 Rammeplan for barnehagen	36

Forord

Denne veilederen omhandler refleksjonsverktøyet *Inkluderende praksis i barnehage/skole* som består av et påstandsskjema rettet mot skolen og et rettet mot barnehagen. Veilederen gir en innføring i bruken av refleksjonsverktøyene, samt den faglige forankringen til disse.

Veilederen er tenkt benyttet som en brukermanual for PP-tjenesten. Den fungerer også som bakgrunnsinformasjon for ledelsen i barnehage og skole, ledelsen på kommunenivå og øvrig interesserte.

Refleksjonsverktøyene *Inkluderende praksis i barnehagen/skolen* er utviklet av Statped

Refleksjonsverktøyet er revidert i juni 2024.

Innledning

Å fremme et inkluderende læringsmiljø krever at hele personalet i barnehagen eller skolen deltar i dette arbeidet. Det innebærer at ledelsen i kommunen og på de enkelte skoler og barnehager fremmer inkludering gjennom føringer, prioriteringer og engasjement.

Inkludering kan beskrives som en prosess som skolen og barnehagen arbeider med kontinuerlig. Det betyr at vi ikke kan karakterisere en skole/barnehage som inkluderende eller ikke, men som mer eller mindre inkluderende. Samtidig kan en skole/ barnehage være inkluderende på noen områder, og mindre inkluderende på andre. Noen skoler og barnehager har høy grad av bevissthet rundt eget ståsted og arbeider systematisk med å endre praksis på egen hånd, mens andre vil kanskje be om hjelp til endringsarbeid. Dersom inkludering ikke står på dagsorden, og vil barnehagen/skolen antagelig ha en lavere bevissthet om hvordan de skal lykkes med inkluderende praksis.

Refleksjonsverktøyet bygger på:

- Føringer om inkluderende praksis i barnehage og skole
- Føringer om at barnehage og skolen skal reflektere over egen praksis for å forbedre egen praksis.

I Rammeplan for barnehagen står det: «Barnehagen skal sørge for at barn som mottar spesialpedagogisk hjelp, inkluderes i barnegruppen og i det allmennpedagogiske tilbudet» (Udir.no). Det vises til at hele personalet må reflektere og lære av egen praksis, og på den måten utvikle barnehagen som pedagogisk virksomhet.

Kunnskapsløftet 2020 Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen har stort fokus på inkludering, og setter også krav til at skolen skal jobbe med refleksjon over egen praksis: «Skolen skal være et profesjonsfaglig fellesskap der lærere, ledere og andre ansatte reflekterer over felles verdier, og vurderer og videreutvikler sin praksis».

Som veiledere kan vi oppleve at holdninger og praksiser i barnehager og skoler hindrer arbeidet med å skape inkluderende læringsmiljø. Det kan være barrierer som for eksempel holdninger, manglende kompetanse, fysiske forhold i bygget, eller lite samarbeid i personalet. Ofte kan barrierer for inkludering ligge i faktorer utenfor det den enkelte ansatte eller laget rundt barna/elevne rår over. Det kan da være behov for å se på hele organisasjonen.

Statped har utviklet to refleksjonsverktøy for inkluderende praksis, et for skole og et for barnehage. Disse kartlegger skolens/barnehagens ståsted med hensyn til inkludering. De gir hjelp til å få et blikk på helheten, få gode refleksjoner og økt

bevissthet om hva som fremmer eller hindrer inkludering i egen organisasjon. Refleksjonsverktøyene er redskaper som rådgivere i PPT kan bruke i sitt arbeid med å fremme inkluderende læringsmiljø i barnehager og skoler. Resultatene fra undersøkelsen er ikke en fasit, men et bilde av hvordan personalet opplever den inkluderende praksisen.

Nytteverdien ligger i at personalet reflekterer over resultatene og at det blir utarbeidet forbedrende tiltak som jobbes med i etterkant.

Formålet med refleksjonsverktøyet Inkluderende praksis er å bidra til at barn og unge kan få opplæring i et inkluderende læringsmiljø, og oppleve seg som deltagere i fellesskapet. Bruk av verktøyet gir kunnskap om skolens/barnehagens helhetlige arbeid med å skape inkluderende læringsmiljø, og vil på den måten bidra til å støtte barnehagen/skolens endringsarbeid mot en mer inkluderende praksis. [Faktaark om «Inkluderende praksis» \(vedlegg 1\)](#)

I denne veilederen finner du:

- informasjon om Refleksjonsverktøyet Inkluderende praksis.
- Veiledning til PPT om gjennomføring av Refleksjonsverktøyet, (for PP-tjenester som har fått opplæring og tilgang til verktøyet).

Noen tilbakemeldinger på Refleksjonsverktøyet

Våren 2024 ble Refleksjonsverktøyet grundig evaluert. I all hovedsak viser det seg at både PPT og barnehager/skoler opplever Refleksjonsverktøyet som nyttig. Mange peker på at det er tidkrevende, noe som er forventet med tanke på at dette er starten på et utviklingsarbeid. I tillegg viser det seg viktig at PP-rådgivere og ledelsen i barnehagen/skolen er motivert og går inn i dette arbeidet frivillig, og at de samarbeider om oppfølging av resultatene og tiltakene i tiden etter at Refleksjonsverktøyet er blitt brukt. Utsagna under er representative for det som kom fram.

- Refleksjonsverktøyet har styrket PP-tjenesten portefølje og vi har nå et verktøy vi ser er nyttig i samhandlingen med skole og barnehage i forhold til inkluderende praksis. Utfordringene er skolens og barnehagens prioriteringer til å gå inn i et slikt arbeid (PPT).
- Verktøyet gir gode tilbakemeldinger til enhetene ift utviklingsarbeid (PPT).
- Verktøyet var en fin måte å finne ut enhetens ståsted før vi for alvor satte i gang utviklingsarbeidet inkluderende praksis. Når vi vurderer effekten, kan vi ikke se på bruken av verktøyet isolert, men hva arbeidet med inkluderende praksis totalt har ført til (skole)
- Effekten av Inkluderende praksis avhenger av a) ønske om å gjennomføre, b) forarbeidet før gjennomføring og c) gode planer for etterarbeidet med avsatt tid på den enkelte enhet. Hvis det ikke er på plass oppnås liten effekt (PPT).

1. Refleksjonsverktøyet Inkluderende praksis.

1.1. Bakgrunn for påstandene

Refleksjonsverktøyet består av et digitalt spørreskjema med ca. 40 påstander som er utledet fra Mitchells 10 faktorer for inkluderende opplæring. David Mitchell har gjennomgått over 3000 forskningsartikler som omhandler det å undervise barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging. Han identifiserer 10 faktorer som han mener er grunnleggende for å sikre inkluderende opplæring (Mitchell, 2014; Mitchell og Sutherland, 2020).

«Inkluderende praksis i skolen/barnehagen» bygger på:

- Mitchells forskning,
- Barnehageloven og Rammeplan for barnehagen
- Opplæringsloven og overordna del i Læreplanverket (LK20).
- Barnekonvensjonens artikkel 12: Barns rett til å bli hørt.

Påstandene bygger elles på litteratur om inkludering i barnehage/skole, tilbakemelding fra referansegrupper og erfaring gjennom utprøving i barnehager/skoler. I påstandene i barnehageskjemaet er skolefaglige begrep erstattet av begrep som blir brukt i barnehagesektor. Du kan finne noe mer om Mitchells forskning og barnekonvensjonens artikkel 12 i teorikapitlet i denne veilederen, og mer utfyllende på Statpeds nettside om inkludering.

Påstandene i barnehage- og skoleskjema finner du i [vedlegg 2](#)

1.2. Tilgang til bruk av refleksjonsverktøyet

PPT kan søke om tjenestene gjennom ordinær søknadsprosess/henvendelse fra PPT til Statped på to måter:

1. PPT søker Statped om en systemrettet tjeneste som innebærer at PPT får opplæring i, og tilgang til, egen bruk av refleksjonsverktøyet. Les mer [her](#).
2. PPT kan be Statped om å benytte refleksjonsverktøyet på en konkret barnehage eller skole i forbindelse med en ordinær individ- eller systemtjeneste.

1.3. Gjennomføring og oppfølging

«Inkluderende praksis i skolen/barnehagen» er først og fremst tenkt som et redskap for PPT`s systemretta arbeid i skoler og barnehager. Effekten av Inkluderende praksis avhenger av:

- a) barnehagens/skolen har et ønske om å forbedre praksis,
- b) forarbeidet før gjennomføring og
- c) gode planer og avsatt tid til videre utviklingsarbeid på den enkelte enhet.

Hvis dette ikke er på plass, oppnås liten effekt. Vi vil her presentere de ulike fasene knyttet til gjennomføring og oppfølging ved bruk av refleksjonsverktøyene.

I [vedlegg 3](#) finner du et forslag til tidsplan.

Fase 1: Forankring i ledelsen

- Barnehagen/skolen ønsker å bruke refleksjonsverktøyet som grunnlag for å arbeide med sin inkluderende praksis
- Ledelsen setter av tid og planlegger arbeidet inn i organisasjonens planer.
- PPT setter av tid til gjennomføring av refleksjonsverktøyet og oppfølging av tiltak
- Det utarbeides en fremdriftsplan (se vedlegg på nettsida)
- Ledelse og PPT avklarer sine roller

All bruk av verktøyene forutsetter involvering fra PP-rådgiver og skolens/barnehagens ledelse. Det må presiseres at involvering fra ledelsen er nødvendig i både gjennomføring og oppfølging av resultater.

Fase 2: Forarbeid i barnehagen/skolen

Det er essensielt at de ansatte er motiverte og opplever en nytteverdi av å bruke Refleksjonsverktøyet Inkluderende praksis. Ledelsen setter av tid, og gjør et forarbeid for å forankre arbeidet til sin enhet:

- Informerer sine ansatte om hvorfor man ønsker å benytte Refleksjonsverktøyet og forplikte seg til et påfølgende utviklingsarbeid.
- Knytter refleksjonsarbeidet opp mot annet pågående utviklingsarbeid/prosjekt.
- Knytter refleksjonsarbeidet opp rammeplan for barnehage eller mot overordna del i LK20.
- Personalet får avsatt tid til å lese artiklene og se filmene:
 - [Hva er inkludering?](#)
 - [David Mitchells ti faktorer i skolen](#)
 - [David Mitchells ti faktorer i barnehagen](#)
 - Filmen Viktor hører til (ligger på nettsiden «David Mitchells ti faktorer i skolen»)
 - Filmen om Vera (ligger på nettsiden «David Mitchells ti faktorer i barnehagen»)

Rektor/styrer sørger for innholdet og begrepene i artiklene er kjent og gjerne drøftet av personalet i plenum eller grupper. Her er det spesielt viktig å ivareta ikke-pedagogisk personale som både har mindre tid til å lese, og mindre erfaring med å lese faglitteratur. Denne innføringen sørger for en felles bevisstgjøring som en start på de refleksjonene verktøyet skal sette i gang. Det ivaretar også at personalet forstår begreper som blir brukt i påstandsskjema. PPT kan samarbeide med, eller støtte ledelsen, med dette. Men det er viktig at PPT ikke overtar ansvaret, da dette kan påvirke forankringen i organisasjonen.

Det legges praktisk til rette for at påstandsskjemaene kan besvares i arbeidstiden (det kan være nyttig at noen i ledelsen er tilgjengelig dersom noen trenger hjelp).

Fase 3: Utfylling av påstandsskjemaene

PPT gjør skjemaene tilgjengelig på nettet for de som skal delta. Alle ansatte, inkludert ledelsen, svarer på påstandsskjemaet. Refleksjonsverktøyet kan unntaksvis

brukes ved en enkelt avdeling eller et trinn. Skjemaene består av en rekke påstander som er sortert under ulike tema/faktorer. Hver enkelt påstand har svaralternativene «stemmer ikke», «stemmer i liten grad», «stemmer i noen grad», og «stemmer godt». I tillegg finnes det en mulighet for å krysse av på «vet ikke». De digitale påstandsskjemaene ligger til nedlastning på den passordbeskyttede nettsiden.

Du finner også en oversikt over påstandene i skjemaene for henholdsvis barnehage og skole. Skjemaene har ca 40 påstander og det tar omtrent 20 min for hver ansatt å svare ut påstandene.

NB! Ta ikke bort eller legg til påstander. Da vil Excel-arket som genererer resultatet vise feil resultat på påstandene.

Fase 4: Refleksjon over resultatene

Når påstandsskjemaene er besvart, blir et samlet resultat tilgjengelig i programmet Forms. Den som har sendt ut lenken til skjemaene er den som mottar resultatene og overfører disse fra Forms til Excel og videre til PowerPoint. Resultatene sendes til ledelsen ved skolen/barnehagen. Enhetens styrker og utfordringer vil bli visualisert gjennom en rød-gul-grønn framstilling. På den passordbeskyttede nettsiden vil du finne lenker til maler og instruksjonsvideoer som hjelper deg med dette arbeidet. Videre oppfølging foregår slik:

Ledelsen ved barnehagen/skolen og PPT trenger noe tid til å se gjennom resultatene, reflektere over hva resultatene viser og gjøre seg tanker om hva som skal jobbes videre med.

PPT og ledelsen har deretter et møte hvor de reflekterer rundt resultatene/profilen og legger planer for prosessen videre.

Fase 5: Valg av påstand

PPT og ledelsen avklarer hvordan barnehagen/skolen vil gå fram for å velge påstand/-er som det skal reflekteres rundt etter at resultatene foreligger. Dette kan gjøres på ulike måter, men her er noen prinsipp som bør ivaretas:

- Alle ansatte får tilgang til resultatene
- De ansatte får mulighet til å påvirke val av påstand som skal jobbes videre med
- Det anbefales at ledelsen samarbeider med representanter for de ansatte for å gjøre et utvalg av påstander som kan velges mellom, og gjøre det endelige valget av påstand.

Fase 6: SWOT-analyse

Personalet arbeider med valgt påstand gjennom bruk av SWOT-metoden som er en strategisk analysemetode som benyttes for å identifisere områder i en organisasjon: **styrker, svakheter, muligheter og trusler**.

SWOT-metoden skal bidra til dialog og kunnskapsbygging om barnehagens eller skolens nåværende praksis, og gi hjelp til å prioritere retning for videre arbeid mot bedre måloppnåelse.

Når man bruker SWOT-metoden blir personalet delt i grupper. Gruppene skal diskutere de 4 områdene ut fra påstanden som barnehagen/skolen har valgt ut. Til gruppearbeidet trenger man gule lapper og flippovertavle/tavle, eller man kan bruke digitale verktøy. Det er vesentlig at prosessen sikrer kollektiv refleksjon.

Alle som har besvart påstandsskjemaene skal delta i denne analysen. Dersom en ikke klarer å samle alle samtidig, anbefaler vi å dele personalet på to ulike tidspunkt. Ledelsen leder prosessen med støtte fra PPT. Gruppene eller rektor/styrer gir avslutningsvis en kort oppsummering av det som har kommet fram.

I [vedlegg 4](#) finner du mer informasjon om SWOT-metoden

Fase 7: Tiltaksplan

Det er i denne fasen arbeidet egentlig begynner!

Med utgangspunkt i resultatene/profilen og påfølgende bruk av SWOT-metoden har barnehagen/skolen et godt grunnlag for å velge ut tiltak for endringsarbeid i egen organisasjon. Barnehagen/skolen står fritt til å velge tiltak og hvordan de vil jobbe med disse, men PPT vil ofte være en god samarbeidspart i det videre arbeidet.

Når vi har en oversikt over de viktigste styrker, svakheter, muligheter og trusler, må de ses i sammenheng for å finne ideer til tiltak som skal bidra til å realisere målsetningene. Når vi skal finne aktuelle tiltak kan vi stille hovedspørsmålene:

- Hvordan utnytte styrker?
- Hvordan redusere svakheter?
- Hvordan utnytte muligheter?
- Hvordan nøytralisere trusler?

Det er ikke mulig å få gjort noe med alt, og alt er ikke like viktig. Erfaringer viser at mange ikke lykkes med utviklingsarbeid fordi de ikke fokuserer tilstrekkelig på noen få og prioriterte områder. Derfor er det viktig at ledelsen finner frem til de viktigste punktene fra SWOT-analysen. Der kan ofte være «gull» å finne under det personalet har identifisert under dimensjonen «muligheter». Å ha en demokratisk prosess på valg og prioritering av tiltak kan være nyttig. Eierforhold til tiltak er med å motivere til endringsprosesser.

Når tiltak er bestemt, bør det lages en plan for utviklingsarbeidet. Selve gjennomføringen av tiltak kan skje med og uten støtte fra eksterne instanser. PPT vil være en god samarbeidspart, da det kan sees i sammenheng med PP-tjenestens systemrettede mandat. Kommuneledelse eller andre aktører kan også være aktuelle samarbeidspartnere.

Videre bruk av resultatet fra andre påstander i refleksjonsverktøyet

For de fleste barnehager og skoler vil refleksjonsverktøyet Inkluderende praksis gi materiale for arbeid med egen praksis i lang tid framover. Det kan være behov for å gjennomføre SWOT-analysen på flere påstander. Evalueringen av refleksjonsverktøyet viser at de fleste informantene vurderer SWOT-analyse som en god ramme for å identifisere tiltak og motivere medarbeiderne. Det er også mulig å bruke andre metoder for å reflektere rundt resultatet.

2. Teoretisk forankring

Refleksjonsverktøyene «Inkluderende praksis i skolen/barnehagen» bygger på internasjonale konvensjoner, Mitchell sin forskning på inkluderende opplæring, overordnet del i LK20 samt Rammepplan for barnehagen. I dette kapitlet vil vi først si litt om begrepet inkludering, for deretter å presentere teorien og dokumentene refleksjonsverktøyene er bygget på.

2.1 Hvordan forstå begrepet Inkludering?

Inkludering handler om å tilpasse læringsmiljøet til mangfoldet blant barn og elever, og gi alle reell mulighet til å delta i det faglige og sosiale fellesskapet. Et inkluderende læringsmiljø verdsetter mangfold, noe som ifølge forskning er en helt nødvendig forutsetning for å skape et inkluderende læringsmiljø. I et inkluderende læringsmiljø har alle sin naturlige tilhørighet, og ingen betegnes som inkluderte. Les mer om inkluderingsbegrepet i denne teksten her: [Hva er inkludering? | www.statped.no](http://www.statped.no)

2.2 Inkluderende opplæring – en megastrategi

David Mitchell (2014, 2020) betegner inkluderende undervisning som en megastrategi eller en flerkomponentstrategi. Han mener at disse 10 faktorene må arbeides med for å lykkes:

Visjon: Inkludering forutsetter en felles visjon om inkludering, og at alle forplikter seg til å handle ut fra en felles bakenforliggende filosofi om inkludering.

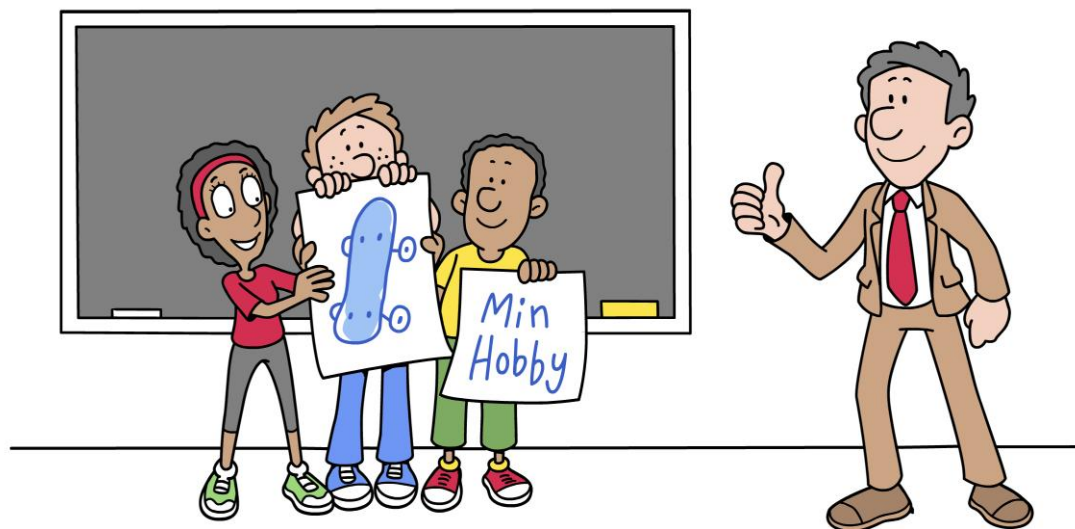

Ledelse: Ledelse på ulike nivåer er viktig for å fremme inkludering. Barnehagen og skolens ledere anses for å ha en sentral rolle i å implementere skolens/ barnehagens felles visjon om inkludering.

Aksept: Et inkluderende læringsmiljø forutsetter at både personale, andre barn og foreldre viser aksept for at alle har sin

naturlige plass i fellesskapet. Dettets vises i handling ved at de verdsetter mangfold.

Plassering: alle har tilgang til jevnaldergruppa i sitt lokale miljø. De pedagogiske tilbudene organiseres fleksibelt, med ulike gruppesammensetninger, samtidig som individuelle behov blir ivaretatt.

Tilpassede pedagogiske planer: I et inkluderende læringsmiljø er klassens/avdelings planer så vide at de gir mulighet til å tilpasses den enkelte. IOP/IUP blir utarbeidet i nær tilknytning til klassens/ avdelingens planer.

Tilpasset vurdering: Tilpassa evalueringsformer som fremmer læring, støtter opp under gode læringsstrategier, og fungerer som en ledetråd i den enkeltes læringsprosess.

Tilpasset pedagogisk undervisning/opplegg: I inkluderende undervisning er det stor variasjon i arbeidsmetoder innenfor rammene av de ordinære tilbudene. Individuelle tilpasninger skjer med utgangspunkt i eller tilknyttet klassen/avdelingen.

Støtte: den enkelte pedagog trenger tilgang til spesialpedagogisk kompetanse og tilstrekkelig hjelp og støtte for å gi et tilpasset tilbud til alle barn/ elever.

Ressurser: Tilgang på tilstrekkelige ressurser med tanke på både personalressurser, kompetanse, tidsressurser, teknologi og materielle ressurser.

Adgangsforhold: Inkluderende barnehager og skoler er tilrettelagt gjennom universell utforming, slik at alle kan delta i felles undervisning og aktiviteter.

Barnets og elevens «stemme» og behov skal gå som en rød tråd gjennom alle faktorene. Les mer om innholdet i Mitchell sine 10 faktorer. Barnehage: klikk [her](#). Skole: klikk [her](#).

2.3 Konvensjoner og erklæringer

Sentralt i arbeidet med inkludering, står ivaretagelsen av barnets beste, barnets «stemme» og muligheter til medvirkning. Disse rettighetene er nedfelt i internasjonale konvensjoner og erklæringer, samt nasjonalt lovverk og føringer som bygger på disse.

FNs konvensjon om barns rettigheter (Barnekonvensjonen)

Barnekonvensjonen ble vedtatt av FN i 1989, og inneholder bestemmelser som gir barn menneskerettigheter og rett til spesiell beskyttelse på en rekke områder. Den gir blant annet barn rett til medbestemmelse, god omsorg, særlig vern og støtte, vern mot overgrep, fullverdig liv, god helse og god utdanning. Utdanningen skal ta sikte på at alle barn får utviklet sin personlighet og sine talenter så langt det er mulig.

Barnekonvensjonen fikk i 2003 forrang foran norske særlover, og konvensjonens hovedprinsipper er tatt inn i Grunnloven. Barnehager og skoler er forpliktet til å praktisere Barnekonvensjonen.

Barn har ifølge Barnekonvensjonens artikkel 12 rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkt i alle forhold som angår dem. I saksbehandling som angår barnet, skal synspunktene til barnet tillegges stor vekt, i samsvar med alder og modenhet. Denne artikkelen henger nøye sammen med artikkel 3, barnets beste vurdering, fordi barnets synspunkt alltid må tas i betraktning i en vurdering av barnets beste.

Convention on the Rights of Persons With Disabilities» - CRPD

CRPD er FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Konvensjonen ble vedtatt i 2006, og Norge ratifiserte den i 2013. Konvensjonen er juridisk bindende for alle land som har ratifisert den.

Artikkel 24 i CRPD omhandler utdanning. Der står det mellom annet at partene skal sikre: *«at mennesker med nedsatt funksjonsevne får tilgang til inkluderende, og gratis grunnutdanning og videregående opplæring i sitt lokalsamfunn, lik linje med andre»* og at det skal *«sikres «rimelig tilrettelegging ut fra den enkeltes behov»*.

“Salamanca-erklæringen”

Salamanca-erklæringen ble vedtatt i 1994, og har som hensikt å vurdere hvilke politiske endringer som kreves for å fremme inkluderende utdanning for alle. En erklæring er ikke juridisk bindende, men representerer felles retningslinjer og prinsipper for spesialpedagogisk praksis.

92 land har skrevet under på oppfordringen til å investere penger i å forbedre sine utdanningssystem, slik at de kan bidra til inkluderende fellesskap for alle barn/elever, uavhengig av ulikheter i behov og forutsetninger. I tillegg oppfordres landene til å utvikle lover og en politikk som bygger på inkluderende opplæring innenfor det ordinære opplæringssystemet.

2.4 Lovverk og føringer

Barnehageloven

Barnehageloven har ingen paragrafer som bruker begrepet inkludering. Likevel gjennomsyrrer flere av paragrafene at barn med behov for spesiell tilrettelegging skal kunne få tilbudet i vanlige barnehager.

- §1 Formål; barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og dannelse som grunnlag for allsidig utvikling.
- §1 Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.
- §3 Barns rett til medvirkning
- §31 Rett til spesialpedagogisk hjelp
- §35 Vedtak om spesialpedagogisk hjelp
- §42 Plikt til å sikre at barnehagebarna har et trygt og godt psykososialt barnehagemiljø (aktivitetsplikt)

Rammeplan for barnehagen

Rammeplan for barnehagen omtaler inkludering flere steder:

- *«Barnehagen skal sørge for at barn som trenger ekstra støtte, tidlig får den sosiale, pedagogiske og/eller fysiske tilretteleggingen som er nødvendig for å gi barnet et inkluderende og likeverdig tilbud».*
- *«Inkludering i barnehagen handler også om tilrettelegging for sosial deltakelse. Barnehagens innhold må formidles på en måte som gjør at ulike barn kan delta ut fra egne behov og forutsetninger».*

Temaene og påstandene i refleksjonsverktøyet er forankra i barnehageloven og rammeplanen for å sikre relevans og gyldighet. I [vedlegg 6](#) finner du et ressursdokument hvor formuleringer i Rammeplanen blir satt i sammenheng med *Refleksjonsverktøyet*. Dokumentet er ment som hjelp til å se hvordan arbeid med Mitchell sine faktorer inngår i det som barnehagen likevel er pålagt å gjøre.

Opplæringsloven

Opplæringsloven og forskrifter setter rammene for alle skoler i Norge. På nettsiden <https://www.udir.no/regelverkstolkninger/> er det til enhver tid oppdaterte regelverkstolkninger til hele utdanningsforløpet, fra barnehage til voksenopplæring.

Inkludering er kommet inn som begrep i ny opplæringslov i §12-2: **Alle elever har rett til eit trygt og godt skolemiljø som fremjar helse, inkludering, trivsel og læring.**

Føringar om inkluderende opplæring kan man også se i andre paragrafer:

- **§ 1-3 Formålet med opplæringa**
Elevane og dei som har læretid i bedrift, skal møtast med tillit, respekt og krav og få utfordringar som fremjar danning og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeidast (7.ledd)
- **§2-6 Kva grunnskole eleven skal gå på**
Elevane har rett til å gå på ein skole i nærmiljøet. Kommunen kan gi forskrift om skolekrinsar. Ved tildeling av skoleplass og fastsetjing av forskrift om skolekrinsar skal kommunen leggje særleg vekt på kva skole som ligg nærast heimen. Kommunen kan også ta omsyn til topografi, trafikktilhøve og kapasiteten på skolane, og at barn i same nabolag skal få gå på same skole. Etter søknad kan eleven takast inn på ein annan skole enn den eleven har rett til å gå på.
- **§11-1 Tilpassa opplæring**
Kommunen og fylkeskommunen skal sørge for at opplæringa er tilpassa, det vil seie at elevane får eit tilfredsstillande utbytte av opplæringa uavhengig av føresetnader, og at alle skal få utnytta og utvikla evnene sine. Lærebedrifta skal sørge for tilpassa opplæring for dei som har læretid i bedrift.
- **§ 14-2 Inndeling av elever i klassar og gruppe.**
*Kommunen og fylkeskommunen skal sørge for at kvar elev høyrer til éin klasse og har så mykje opplæringstid i klassen at eleven kan utvikle sosial samkjensle. I delar av opplæringa kan elevane delast i andre grupper. Klassane og gruppene skal setjast saman slik at skolen blir ein møteplass der elevane utviklar toleranse og respekt for kvarandre (1.ledd).
Elevane kan delast inn i grupper etter fagleg nivå i særskilde og avgrensa delar av opplæringa, dersom det er nødvendig for at ein eller fleire av elevane skal få eit tilfredsstillande utbytte av opplæringa (3.ledd).*

Læreplanverket

Høsten 2020 ble nye læreplaner tatt i bruk i den norske skolen. I all hovedsak er det innholdet i fagene som er fornyet. Elever skal oppleve at det de lærer er relevant. I overordnet del i LK20 finnes mange formuleringer som kan relateres til Mitchell sine 10 faktorer, og som dermed også etterspørres i refleksjonsverktøyet utarbeidet for skolen.

Overordnet del i LK20 poengterer at *«tilpasset opplæring gjelder alle elever, og skal i størst mulig grad skje gjennom variasjon og tilpasninger til mangfoldet i elevgruppen innenfor fellesskapet»*, og at *«skolen må gi alle elever likeverdige muligheter til læring og utvikling, uavhengig av deres forutsetninger»*.

I [vedlegg 5](#) finner du et ressursdokument hvor formuleringer i overordnet del i LK20 blir satt i sammenheng med påstandene i refleksjonsverktøyet *Inkluderende praksis i skolen*. Dokumentet er ment som hjelp til å se hvordan arbeid med Mitchell sine faktorer inngår i de som skolen likevel er pålagt å gjøre gjennom overordnet del i LK20

Litteratur

Mitchell, D. (2014). *Hvad der virker i inkluderende undervisning – evidensbaserede undervisningsstrategier*. Frederikshavn: Dafolo forlag.

Mitchell, D. & Sutherland, D. (2020). *What Really Works in Special and Inclusive Education: Using Evidence-Based Teaching Strategies*. (3. utg.). London, New York: Routledge

Nettsider

Barnehageloven [Lov om barnehager \(barnehageloven\) - Lovdata](#)

Barnekonvensjonen. FNs konvensjon om barns rettigheter [178931-fns_barnekonvensjon.pdf \(regjeringen.no\)](#)

Convention on the Rights of Persons With Disabilities» - CRPD [Konvensjon, rettighetene, mennesker nedsatt funksjonsevne \(regjeringen.no\)](#)

Opplæringsloven [Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa \(opplæringslova\) - Lovdata](#)

Regelverktolkninger: <https://www.udir.no/regelverkstolkninger/>

Salamanca-erklæringa: [The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education - UNESCO Digital Library](#)

SWOT: <https://www.udir.no/globalassets/upload/skoleutvikling/veilederkorps/swot-for-skoleeier.pdf>

Fordypningsartikler om inkludering

[From the idea of inclusion into practice in the Nordic countries: a qualitative literature review \(uio.no\)](#)

[Inclusion of students with special education needs in Nordic countries: a systematic scoping review \(unit.no\)](#)

Vedlegg 1 Faktaark

Hvorfor ta i bruk refleksjonsverktøyet Inkluderende praksis?

Barnehagen/skolen ønsker å forbedre organisasjonens inkluderende praksis

- For å få et overblikk over organisasjonens sterke og svake sider på dette området
- For å få hjelp til å implementere føringer om inkluderende læringsmiljø
- For å identifisere og gjennomføre tiltak som støtter personalet i arbeidet med inkluderende læringsmiljø i hverdagen.

Hvem kan ta den?

Barnehager og skoler hvor ledelsen ønsker å bruke tid og ressurser på å forbedre organisasjonen sin inkluderende praksis.

- Barnehager, barneskoler og ungdomsskoler
- Fortrinnsvis heile organisasjonen, men på store enheter kan det vurderes om bare deler av organisasjonen kan ta den; for eksempel 5.-7. klasse.
- Både pedagogisk personale, ledelse og ikke-pedagogisk personale, som arbeider fast på arbeidsplassen, skal fylle ut påstandsskjemaene..
- Det er ønskelig at «ambulerende» spesialpedagoger i barnehagen også deltar i prosessen.

Hvordan kan barnehager/skoler få mulighet til å bruke refleksjonsverktøyet?

Barnehager og skoler som ønsker å bruke refleksjonsverktøyet må henvende seg til PPT. Dersom PPT ikke har tilgang til verktøyet, kan de søke Statped om opplæring. Sjå pkt 1.2 i veilederen

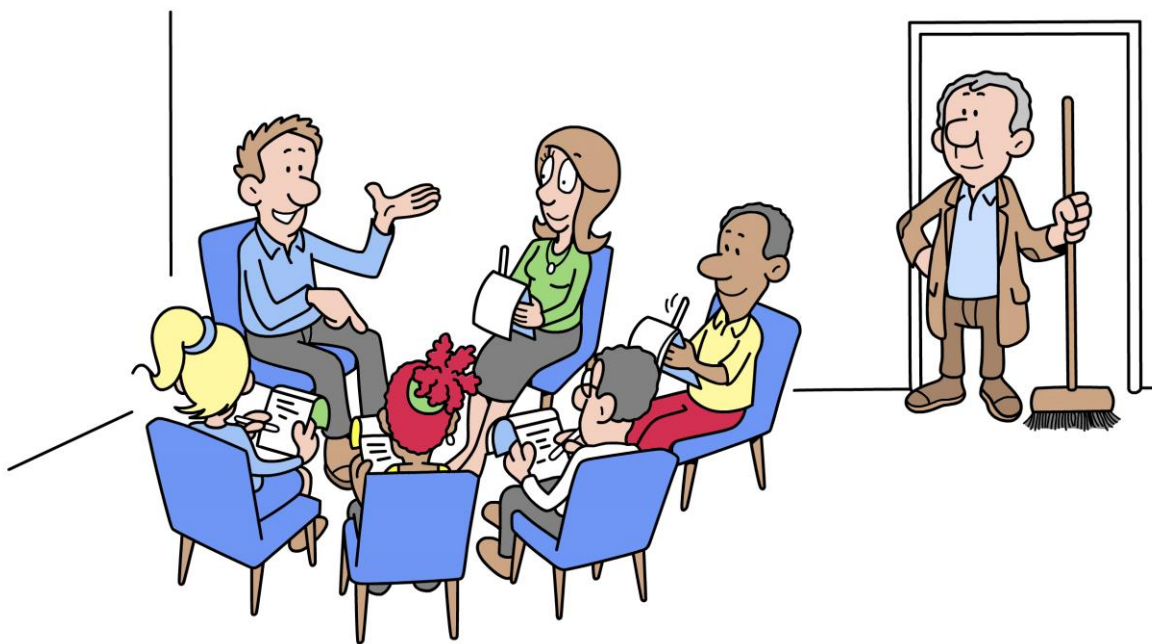
Gjennomføring av Refleksjonsverktøyet Inkluderende praksis

1. Forankring i ledelsen
2. Forarbeid i barnehagen/skolen
3. Utfylling av påstandsskjema.
4. Refleksjon over resultatene
5. Val av påstand som barnehagen/skolen skal jobbe videre ut fra.
6. SWOT-analyse. Refleksjon rundt valgt påstand.
7. Tiltaksplan
8. Arbeid med tiltak. **Det er nå arbeidet starter 😊**

Resultatene fra undersøkelsen har potensiale i seg til å jobbes med over tid. Det betyr at pkt 5-8 blir repetert.

Hvilken rolle har PPT?

- PPT skal samarbeide med ledelsen i hele prosessen (være med på all møtevirksomhet), men ikke fylle ut påstandsskjemaene selv.
- Leiinga skal lede prosessen i egen virksomhet.
- PPT kan være en viktig støtte i å tilføre og støtte barnehagen/skolen med de tiltakene som refleksjonsverktøyet viser at de trenger, både på system- og individnivå. Dette kan ses i sammenheng med PPT sitt systemrettede arbeid.

[Tilbake til hoveddokumentet](#)

Vedlegg 2 Påstander

Lenkene til påstandsskjemaet ligger på den passordbeskyttede nettsiden. Du bør ha åpnet appen Forms før du klikker på en av disse lenkene. Det er mulig at du må logge deg inn med epost i Office for å komme inn i Forms viss du ikke har brukt det før. På den passordbeskyttede nettsiden finner du også instruksjonsfilm om å sende ut spørreskjema.

Barnehageskjemaet:

Visjon:

- Våre verdier gjenspeiler seg i en inkluderende praksis.
- Vi har en felles forståelse for hva inkludering innebærer.
- Vi ser på mangfold som verdifullt for fellesskapet.
- Vi vurderer voksnes relasjonskompetanse som avgjørende for barns medvirkning, danning og læring.
- Vi ser på deltagelse i lek som sentralt for opplevelsen av å høre til i fellesskapet.

Aksept:

- Vi viser at vi verdsetter mangfold gjennom å være gode rollemodeller
- Barna aksepterer hverandre, og alle blir inkludert i lek og samspill.
- I vår personalgruppe er det aksept for å bruke ekstra ressurser for å tilpasse barnehagetilbudet for enkeltbarn.

Ledelse:

- Vår barnehage er et inkluderende fellesskap der alle ansatte får ytre seg, bli hørt og delta.
- Styrer og avdelingsledere setter refleksjon om barnehagens inkluderende praksis på agendaen i møter
- I vår barnehage prioriteres kompetanseutvikling om spesialpedagogiske tema
- Ledelsen i barnehagen sørger for fastsatt samarbeidstid for teamet rundt barn som trenger ekstra tilrettelegging

Plassering:

- Vår barnehage tar imot alle barn, uansett funksjonsnivå.
- Valg av gruppe/base/avdeling gjøres på bakgrunn av barnets behov og mulighet for fellesskap med jevnaldrende.
- Vi legger til rette for lek og læring i skjermede omgivelser for enkeltbarn og mindre grupper
- Vi lytter til barnets - og foresattes synspunkter knyttet til deltakelse i barnehagens ulike aktiviteter

Tilpassede pedagogiske planer

- IOP/IUP, rammeplan, årsplan og avdelingens pedagogiske planer blir sett i sammenheng med hverandre.
- Pedagogiske ledere og spesialpedagoger tar et felles ansvar for innholdet og gjennomføring av IOP/IUP, og teamet rundt barnet blir involvert i dette.

- Barnas interesser og ressurser vektlegges i utarbeiding av planer.
- Barnas IOP-er fremmer deltakelse i barnefellesskapet

Inkluderende pedagogisk praksis

- Vi tilstreber en praksis som ivaretar «barnets stemme» uavhengig av uttrykksform og kognitive forutsetninger.
- Det er helhet og sammenheng mellom innholdet i spesialpedagogisk hjelp (§31) og det øvrige pedagogiske tilbudet i barnehagen.
- Den spesialpedagogiske hjelpen blir primært gitt i barnegruppen.
- Personalet støtter og veileder barna slik at de deltar i lek, samspill og hverdagsaktiviteter.

Vurdering

- Vi sørger for å ha den nødvendige kompetansen til å vurdere alle barns utvikling
- Vi kartlegger, observerer og reflekterer jevnlig for å støtte det enkelte barns trivsel og utvikling
- Foresatte får jevnlig tilbakemelding om det tilbudet barnet mottar, samt vurdering av barnets utvikling

Støtte

- Vi opplever støtten fra PPT som tilgjengelig og relevant i barnehagens arbeid med inkluderende praksis.
- Foresatte er en ressurs i arbeidet med inkluderende praksis.
- Vi støtter hverandre i arbeidet med barnegruppen, og i tilrettelegging for enkeltbarn.
- Ledelsen deltar aktivt i samarbeidet rundt barn med særskilte behov.

Ressurser

- Vi har tilgang på nødvendig spesialpedagogiske kompetanse for å tilpasse lek og aktiviteter slik at alle barna kan delta.
- Vi har nødvendige ressurser (materiell, personale, rom,) slik at vi kan tilrettelegge for inkluderende praksis.
- Det settes av tid til at ansatte i barnehagen regelmessig deltar i erfaringsdeling og refleksjon om inkluderende praksis.
- Vi har tilgang til digitale ressurser og kompetanse om inkluderende bruk av disse.

Adgangsforhold

- Vår barnehage er universelt utformet og kan ta imot alle barn.
- Det fysiske miljøet gir alle barn mulighet til å delta i lek og variert aktivitet, inne og ute.

[Tilbake til hoveddokumentet](#)

Påstandene i skoleskjemaet:

Visjon

- Vi har en felles forståelse for hva inkludering innebærer.
- Våre verdier gjenspeiler seg i en inkluderende praksis.
- Vi ser på mangfold som verdifullt for fellesskapet
- Vi mener at alle elever bør høre til i klassefellesskapet
- Vi vurderer personalets relasjonskompetanse som avgjørende for elevers deltakelse, danning og læring.

Aksept

- Vi er rollemodeller i det å vise at vi verdsetter mangfold.
- Vi framhever verdien av mangfold i møte med foresatte.
- Elevene aksepterer hverandre, og alle blir inkludert i sosialt fellesskap med medelever
- I vår personalgruppe er det aksept for å bruke ekstra ressurser for å tilpasse læringsmiljøet til enkeltelever.
- Vi mener at spesialpedagogiske kompetanse er viktig for å styrke det allmennpedagogiske tilbudet.

Ledelse

- Skoleeier fremmer inkluderende læringsmiljø gjennom overordna planer og føringer.
- Ledelsen på skolen setter refleksjon rundt skolens inkluderende praksis på agendaen i fellesmøter/trinnmøter/teammøter.
- Ledelsen på skolen legger praktisk til rette for god sammenheng mellom individuelt tilrettelagt opplæring og ordinær opplæring.
- Ledelsen på skolen sørger for timeplanfestet samarbeidstid for teamet rundt elever som trenger ekstra tilrettelegging.

Plassering

- Vår skole tar imot alle elever, uansett funksjonsnivå.
- Vi legger til rette for at alle elever i størst mulig grad skal delta i undervisning sammen med klassen/gruppen.
- Vi tar hensyn til elevens egne synspunkt knyttet til organisering av opplæringen.

Tilpassede planer

- Klassens planer gir rom for tilpasning for alle elevene.
- Kontaktlærere og spesialpedagoger tar et felles ansvar for innholdet i individuell opplæringsplan (IOP).
- Vi involverer elev og foresatte i utarbeiding av IOP.
- Innholdet i IOP blir konkretisert i uke-/periodeplaner, med utgangspunkt i klassens planer.

Tilpassa opplæring

- Vi legger vekt på varierte undervisningsformer innenfor fellesskapets rammer, som ivaretar mangfoldet i elevgruppa.
- I klassen vår arbeider elevene med samme faglige tema, men med tilpassa oppgaver og læringsmål, også de med IOP.
- Elevens synspunkter, uavhengig av uttrykksform og kognitive forutsetninger, blir vektlagt i tilretteleggingen av opplæringen.
- Hos oss er det pedagoger/spesialpedagoger som gjennomfører individuelt tilrettelagt opplæring.
- Vi ivaretar elevenes faglige og sosiale deltakelse gjennom metoder som møter deres behov for støtte.

Tilpassa vurdering

- Vi sørger for å ha den nødvendige kompetansen til å vurdere alle elevenes faglige og sosiale utvikling.
- Vi har jevnlig dialog med elevene om deres faglige og sosiale utvikling,
- Hos oss er IOP et arbeidsredskap som endres ut fra elevens behov og måloppnåelse.
- Vi tilrettelegger for tilpassede vurderingsformer slik at eleven skal få vist hva hen kan (eks muntlig, mer tid, eget rom, digitale ressurser m.m.).

Støtte

- Vi opplever støtten fra PPT som tilgjengelig og relevant i skolens arbeid med inkluderende praksis.
- Kontaktlærer, faglærer, spesialpedagog og andre i teamet rundt eleven samarbeider om planlegging, gjennomføring og evaluering av opplæringen.
- Foresatte er en ressurs i arbeidet med inkluderende læringsmiljø.
- Ledelsen deltar i samarbeidsmøter rundt elever som trenger særskilt tilrettelegging.

Ressurser

- Vi har tilgang til den nødvendige kompetansen som trengs for å tilpasse opplæringen slik at alle elevene kan delta i fellesskapet ut fra sine forutsetninger.
- Vi setter av tilstrekkelig tid til faglig oppdatering på spesialpedagogiske tema som bidrar til inkluderende læringsmiljø.
- Vi har rom og materielle ressurser til rådighet for å kunne tilrettelegge for inkluderende opplæring.
- Vi har tilgang til digitale ressurser og kompetanse om inkluderende bruk av disse.

Adgangsforhold

- Skolebygningen er universelt utforma og kan ta imot alle elever.
- Skolens uteområde er tilrettelagt for deltakelse for alle.

[Tilbake til hoveddokumentet](#)

Vedlegg 3 Fremdriftsplan

De ulike fasene står beskrevet mer utfyllende i veilederen kapittel 1.3

Faser	Hva	Tidsbruk	Ansvarlig	Deltakere	Vår dato
Fase 1. Forankring	Forankring i ledelsen Utarbeide tidsplan for gjennomføring	Bruk god tid i denne fasen		Ledelsen i barnehage/skole og PPT. Ev kommuneledelse	
Fase 2 Forarbeid	Ledelsen ved skolen og barnehagen forbereder personalet på prosessen. Sikrer tid til å lese artiklene. Ledelsen oppfordres til gjennomgang av innhold i artiklene med hele personalet. PPT kan ev bistå.		Ledelse bhg/skole PPT kan bistå	Ansatte i barnehagen/skolen Og PPT	
Fase 3	Utfylling av påstandsskjema	20 min pr ansatt	Ledelsen	Alle ansatte	
Fase 4	PPT oversender resultatene til ledelsen		PPT		
	Refleksjon over resultatene	1,5-2 t	PPT	PPT og ledelsen	
Fase 5	Ledelsen gir personalet tilgang til resultatene	I løpet av en tidsperiode på 2-3 uker	Ledelsen		
	Prosess der de ansatte får mulighet til å påvirke hvilken påstand som skal jobbes videre med		Ledelsen	Ledelsen og de ansatte eller representanter fra de ansatte	
	Barnehagen/skolen bestemmer seg for hvilken påstand de vil jobbe videre med		Ledelsen		

Fase 6	SWOT-analyse på valgt påstand	2, 5 t	Ledelsen med støtte av PPT	Alle ansatte	
Fase 7	Ledelsen lager en oversikt over informasjonen som SWOT har gitt.		ledelsen		
	Det blir formulert forslag til tiltak. PPT bistår		Ledelsen	PPT og ledelsen, og gjerne representanter fra de ansatte.	
	Tiltakene blir valgt og prioritert av personalet	Bruk tid nok til å forankre dette i personalet	Ledelsen	Ledelsen og de ansatte, ev representanter fra de ansatte	
	Utforsk hvilken støtte barnehagen og skolen trenger		Ledelsen og PPT	Ledelsen og PPT	
	Det lages en tiltaksplan		Ledelsen	Ledelsen, representanter fra de ansatte, PPT	
Fase ∞	Tiltakene blir iverksatt og evaluert. Når tiltakene er gjennomføre kan barnehagen/skolen ta tak i nye påstander som de ønsker forbedringer		Ledelsen med støtte fra PPT	Ledelsen og alle de ansatte. PPT eller andre aktører som kan gi den støtten skolen trenger.	

[Tilbake til hoveddokumentet](#)

Vedlegg 4 SWOT- metoden

SWOT-metoden skal bidra til dialog og kunnskapsbygging om barnehagens eller skolens nåværende praksis, og gi hjelp til å prioritere retning for videre arbeid mot bedre måloppnåelse.

SWOT- metoden er en strategisk analysemetode som benyttes for å identifisere styrker (strengths), svakheter (weaknesses), muligheter (opportunities) og trusler (threats) ved en organisasjon.

Når vi bruker SWOT-metoden blir personalet delt i grupper. Gruppene skal diskutere de 4 områdene ut fra påstanden som barnehagen/skolen har valgt ut. Til gruppearbeidet trenger man gule lapper og flippovertavler/tavle, eller man kan bruke digitale verktøy. Det er vesentlig at prosessen sikrer kollektiv refleksjon. Involvering og opplevd eierskap skaper oppslutning om det videre endringsarbeidet.

SWOT skjemaet

Styrker (S)	Svakheter (W)
Muligheter (O)	Trusler (T)

Hvilke styrker har organisasjonen vår? Hva er svakhetene? Hvilke muligheter ser vi? Hva slags trusler må vi ta hensyn til? Når vi vurderer styrker og svakheter, har vi fokus på nåsituasjonen til barnehagen/skolen. Når vi vurderer muligheter og trusler, har vi et fokus på framtiden, mulige scenarioer og hvilken risiko disse medfører.

Forberedelse og gjennomføring av SWOT-metoden

Påstanden som skal reflekteres rundt er bestemt i fase 5.

De ansatte gjennomfører kollektiv refleksjon over skolens eller barnehagens praksis med bruk av SWOT-skjemaet. Refleksjonene skjer i grupper. I et møte på 1 ½ -2 timer passer det å jobbe med én påstand. Ledelsen ved skolen/barnehagen bør lede denne prosessen selv, men PPT skal være til stede og være en støtte.

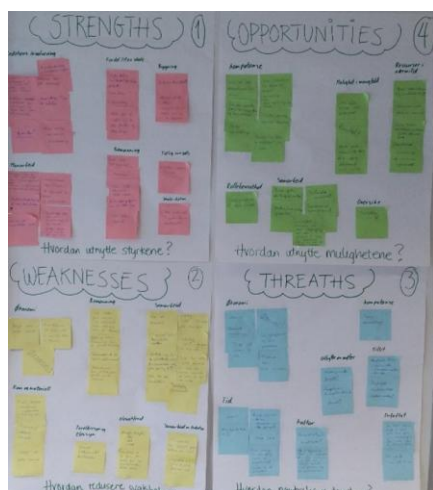
Det er viktig med god informasjon om hva som skal gjøres og hvordan man skal gjøre det. Hele personalgruppen må reflektere rundt alle de fire dimensjonene av SWOT-metoden for å få et godt nok overblikk.

1. Man jobber med ett tema av gangen, og starter med *Styrker*. Organisasjonens styrker skal formuleres i stikkord. Personalet bør bruke litt tid på egenrefleksjon og notere ned sine egne synspunkter før diskusjonen i gruppen starter. Gruppen blir enig om de 3-5 viktigste styrkene som de mener at organisasjonen har, og noterer dem.
2. Lappene blir festet på flippover/tavle/vegg slik at alle kan se dem.
3. Deretter gjentas prosessen for svakheter, muligheter og trusler

Her er bilde av et lysark som ble laget i forbindelse med en SWOT-analyse. Her er valgt påstand lagt inn i midten, og så er det lagt inn et hjelpespørsmål under hver dimensjon.

Mot slutten av dette møtet gjør ledelsen en rask gjennomgang av det som er kommet fram under de ulike dimensjonene.

Dette bildet viser hvordan det så ut etter at SWOT-analysen er ferdig. Her har også ledelsen og PPT sortert lappene under ulike hovedoverskrifter.

[Tilbake til hoveddokumentet](#)

Vedlegg 5 Kunnskapsløftet 2020

Overordna del vs *Inkluderende praksis i skolen*

I denne tabellen finner du et utval av sitat fra overordna del i LK20, og hvordan disse forholder seg til Mitchell sine faktorer. Tabellen kan brukes for å se sammenhengen mellom overordnet del og refleksjonsverktøyet, og er tenkt brukt som argumentasjon og inspirasjon for bruk av verktøyet. Tabellen inneholder et utvalg av sitat. Det finnes mange flere sitat som også kan brukes. Du kan lese mer her: [Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen \(udir.no\)](https://www.udir.no/overordnet-del-til-grunnopplaeringen)

	Visjon	Aksept	Ledelse	Plassering	Tilpassede planer	Tilpasset undervisning	Tilpasset vurdering	Ressurser	Støtte	Adgang	Barnets stemme
1.1 Menneskeverdet s 4											
Skolen skal ta hensyn til mangfoldet av elever og legge til rette for at alle får oppleve tilhørighet i skole og samfunn .	x	x	x	x	x	x		x		x	x
1.2 Identitet og kulturelt mangfold s 4-5											
Skolen skal støtte utviklingen av den enkeltes identitet, gjøre elevene trygge på eget ståsted, samtidig som den skal formidle felles verdier som trengs for å møte og delta i mangfoldet, og åpne dører mot verden og framtiden.	x	x		x							x
1.6 Demokrati og medvirkning s 7-8											
Skolen skal fremme demokratiske verdier og holdninger som motvekt mot fordømmer og diskriminering. Skolen skal også skape respekt for at mennesker er forskjellige, og elevene skal lære å løse konflikter på en fredelig måte.	x	x									x

	Visjon	Aksept	Ledelse	Plassering	Tilpassede planer	Tilpasset undervisning	Tilpasset vurdering	Ressurser	Støtte	Adgang	Barnets stemme
Elevene skal erfare at de blir lyttet til i skolehverdagen, at de har reell innflytelse, og at de kan påvirke det som angår dem.	x				x	x	x				x
2.1 Sosial læring og utvikling											
Elevene og hjemmet har også et ansvar for å bidra til et godt fellesskap og miljø.		x									x
3 Prinsipper for skolens praksis											
Skolen skal møte elevene med tillit, respekt og krav, og de skal få utfordringer som fremmer danning og lærelyst. For å lykkes med dette må skolen bygge et godt læringsmiljø og tilpasse undervisningen i samarbeid med elevene og hjemmene. Det krever et profesjonsfellesskap som engasjerer seg i skolens utvikling.	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x
3.1 Et inkluderende læringsmiljø											
Skolen skal utvikle inkluderende fellesskap som fremmer helse, trivsel og læring for alle.	x	x	x	x	x	x	x				x
I arbeidet med å utvikle et inkluderende og inspirerende læringsmiljø skal mangfold anerkjennes som en ressurs.	x	x		x							
De normene og verdiene som preger læringsfellesskapet, har stor betydning for elevenes sosiale utvikling.	x	x									
Elevene skal lære å respektere forskjellighet og forstå at alle har en plass i fellesskapet.	x	x		x							

	Visjon	Aksept	Ledelse	Plassering	Tilpassede planer	Tilpasset	Tilpasset vurdering	Ressurser	Støtte	Adgang	Barnets stemme
Ved å bruke varierte læringsarenaer kan skolen gi elevene praktiske og livsnære erfaringer som fremmer motivasjon og innsikt.	x			x	x	x	x				
3.2 Undervisning og tilpasset opplæring											
Skolen må gi alle elever likeverdige muligheter til læring og utvikling, uavhengig av deres forutsetninger.	x	x		x	x	x	x			x	
God klasseledelse bygger på innsikt i elevenes behov, varme relasjoner og profesjonell dømmekraft.	x	x		x		x					
Å gi rom for dybdelæring forutsetter at skolen tar hensyn til at elevene er forskjellige og lærer i ulikt tempo og med ulik progresjon.	x	x			x	x	x				
Vurderingen av elevenes faglige kompetanse skal gi et bilde av hva elevene kan, men et sentralt formål med vurderingen er også å fremme læring og utvikling.					x	x	x				
God vurdering, der forventningene er tydelige og eleven deltar og blir hørt underveis i læringsarbeidet, er en nøkkel til å tilpasse undervisningen.					x	x	x				x
Tilpasset opplæring gjelder alle elever, og skal i størst mulig grad skje gjennom variasjon og tilpasninger til mangfoldet i elevgruppen innenfor fellesskapet. Elever som har behov for tilrettelegging utover det ordinære tilbudet, har krav på spesialundervisning.	x	x		x	x	x	x	x		x	

	Visjon	Aksept	Ledelse	Plassering	Tilpassede planer	Tilpasset	Tilpasset vurdering	Ressurser	Støtte	Adgang	Barnets stemme
3.5 Profesjonsfellesskap og skoleutvikling											
Skolen skal være et profesjonsfaglig fellesskap der lærere, ledere og andre ansatte reflekterer over felles verdier, og vurderer og videreutvikler sin praksis.	x	x	x	x	x	x	x		x		
Skoleeiere, skoleledere og lærere har ut fra sine ulike roller et felles ansvar for å legge til rette for god utvikling i skolen.			x					x			
En lærer er en rollemodell som skal skape trygghet, og veilede elevene i deres ferd gjennom opplæringen.	x	x									
Lærere som i fellesskap reflekterer over og vurderer planlegging og gjennomføring av undervisningen, utvikler en rikere forståelse av god pedagogisk praksis.	x		x		x	x	x	x	x		
Det profesjonelle samarbeidet ved skolene forutsetter god ledelse.	x		x						x		
Skoleledelsen skal lede det pedagogiske og faglige samarbeidet mellom lærerne og bidra til å utvikle et stabilt og positivt miljø der alle har lyst til å yte sitt beste.	x	x	x					x	x		
Alle ansatte i skolen må ta aktivt del i det profesjonelle læringsfellesskapet for å videreutvikle skolen. Det innebærer at fellesskapet reflekterer over verdivalg og utviklingsbehov, og bruker forskning, erfaringsbasert kunnskap og etiske vurderinger som grunnlag for målrettede tiltak.	x	x	x					x			

	Visjon	Aksept	Ledelse	Plassering	Tilpassede planer	Tilpasset	Tilpasset vurdering	Ressurser	Støtte	Adgang	Barnets stemme
Velutviklede strukturer for samarbeid, støtte og veiledning mellom kolleger og på tvers av skoler fremmer en delings- og læringskultur.	x		x					x	x		
De (lærerne) må hele tiden gjøre krevende avveininger mellom hensynet til den enkelte elev og hensynet til fellesskapet, mellom å støtte og stille krav, mellom skolehverdagen her og nå og arbeidet med å forberede for framtiden..	x	x		x		x					

[Tilbake til hoveddokumentet](#)

Vedlegg 6 Rammeplan for barnehagen

Rammeplan for barnehagen vs Inkluderende praksis i barnehagen

	Visjon	Aksept	Ledelse	Plassering	Tilpassede pedagogiske	Inkluderende pedagogisk praksis	Vurdering	Ressurser	Støtte	Adgangsforhold	Barnet stemme
Kap. 1: Barnehagens verdigrunnlag											
«Alle barnehager skal bygge på verdigrunnlaget som er fastsatt i barnehageloven og internasjonale konvensjoner som Norge har sluttet seg til» (s. 7, KD 2017).	x	x	x	x		x				x	x
«Å møte individets behov for omsorg, trygghet, tilhørighet og anerkjennelse og sikre at barna får ta del i og medvirke i fellesskapet er viktige verdier som skal gjenspeiles i barnehagen. Barnehagen skal fremme demokrati, mangfold og gjensidig respekt, likestilling, bærekraftig utvikling, livsmestring og helse» (s. 7, KD 2017).	x	x	x	x	x					x	x

Rammeplan for barnehagen:	Visjon	Aksept	Ledelse	Plassering	Tilpassede ped planer	Inkluderende ped praksis	Vurdering	Ressurser	Støtte	Adgangsforhold	Barnet stemme
«Alle handlinger og avgjørelser som berører barnet, skal ha barnets beste som grunnleggende hensyn, jf. Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen art. 3 nr. 1. Dette er et overordnet prinsipp som gjelder for all barnehagevirksomhet» (s. 8, KD 2017).	x	x			x	x		x		x	x
Barnehagen skal fremme demokrati og være et inkluderende fellesskap der alle får anledning til å ytre seg, bli hørt og delta. (...) ...uavhengig av kommunikasjonsevner og språklige ferdigheter» (s. 8-9, KD 2017).	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x
Barnehagen skal bruke mangfold som en ressurs i det pedagogiske arbeidet og støtte, styrke og følge opp barna ut fra deres egne kulturelle og individuelle forutsetninger» (s. 9, KD 2017).	x	x	x			x	x	x		x	x
«Alle skal ha like muligheter til å bli sett, hørt og oppmuntret til å delta i fellesskap i alle aktiviteter i barnehagen. Personalet må reflektere over sine egne holdninger for best mulig å kunne formidle og fremme likeverd og likestilling» (s. 10, KD 2017).	x		x	x	x	x				x	x

Rammeplan for barnehagen:	Visjon	Aksept	Ledelse	Plassering	Tilpassede ped planer	Inkluderende ped praksis	Vurdering	Ressurser	Støtte	Adgangsforhold	Barnet stemme
Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forebygge krenkelser og mobbing» (s. 11, KD 2017).	x	x	x		x	x	x	x			
«Barnehagen skal være et trygt og utfordrende sted der barna kan prøve ut ulike sider ved samspill, fellesskap og vennskap. (s. 11, KD, 2017).	x		x	x	x	x	x	x	x	x	
Kap. 2: Ansvar og roller											
«Barnehagen er en lærende organisasjon der hele personalet skal reflektere rundt faglige og etiske problemstillinger, oppdatere seg og være tydelige rollemodeller. De skal ivareta relasjoner mellom barna i grupper, mellom barn og personalet og mellom personalet og foreldrene» (s. 15, KD, 2017).	x		x			x		x	x		
«Et kompetent pedagogisk personale er en forutsetning for et barnehagetilbud av god kvalitet. Det forutsetter derfor at barnehageeieren vektlegger de ansattes faglige og pedagogiske vurderinger i sin styring» (s. 15, KD, 2017).			x					x	x		

Rammeplan for barnehagen:	Visjon	Aksept	Ledelse	Plassering	Tilpassede ped planer	Inkluderende ped praksis	Vurdering	Ressurser	Støtte	Adgangsforhold	Barnet stemme
Kap. 3: Barnehagens formål og innhold											
«Barnehagen skal aktivt legge til rette for omsorgsfulle relasjoner mellom barna og personalet og mellom barna, som grunnlag for mestring. (s. 19, KD, 2017)	x	x	x		x	x	x	x	x		
«Barnehagen skal bidra til at alle barn kan oppleve glede, humor, spenning og engasjement gjennom lek – alene og sammen med andre» (s. 20, KD, 2017).	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
«I barnehagen skal alle barn kunne erfare å være betydningsfulle for fellesskapet og være i positivt samspill med barn og voksne. Barnehagen skal aktivt legge til rette for utvikling av vennskap og sosialt fellesskap. (s. 23, KD, 2019).	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Kap. 4: Barns medvirkning											
«Barnehagen skal være bevisst på barnas ulike uttrykksformer og tilrettelegge for medvirkning på måter som er tilpasset barnas alder, erfaringer, individuelle forutsetninger og behov. (...) Barnehagen må observere og følge opp alle barns ulike uttrykk og behov» (s. 27, KD, 2017).	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Rammeplan for barnehagen:	Visjon	Aksept	Ledelse	Plassering	Tilpassede ped planer	Inkluderende ped praksis	Vurdering	Ressurser	Støtte	Adgangsforhold	Barnet stemme
Kap. 5: Samarbeid mellom hjem og barnehage											
«Samarbeidet skal sikre at foreldrene får medvirke til den individuelle tilretteleggingen av tilbudet. (s. 29, KD, 2017).		x	x	x	x	x	x		x	x	
Kap. 7: Barnehagen som pedagogisk virksomhet											
«Vurderingsarbeidet skal bygge på refleksjoner som hele personalgruppen er involvert i». (...) «Faglige og etiske problemstillinger skal inngå i vurderingsarbeidet. På denne måten kan personalet lære av egen praksis og bidra til å utvikle barnehagen som pedagogisk virksomhet» (s. 38-39, KD, 2017).	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
«Barnehagen skal sørge for at barn som trenger ekstra støtte, tidlig får den sosiale, pedagogiske og/eller fysiske tilretteleggingen som er nødvendig for å gi barnet et inkluderende og likeverdig tilbud. Tilretteleggingen skal vurderes underveis og justeres i tråd med barnets behov og utvikling» (s. 40, KD, 2017).	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	

Rammeplan for barnehagen:	Visjon	Aksept	Ledelse	Plassering	Tilpassede ped planer	Inkluderende ped praksis	Vurdering	Ressurser	Støtte	Adgangsforhold	Barnet stemme
«Inkludering i barnehagen handler også om tilrettelegging for sosial deltakelse. Barnehagens innhold må formidles på en måte som gjør at ulike barn kan delta ut fra egne behov og forutsetninger» (s. 40, KD, 2017).	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Kap. 8: Barnehagens arbeidsmåter											
«Arbeidsmåtene skal ivareta barnas behov for omsorg og lek, fremme læring og danning og gi barn mulighet for medvirkning» (s. 43, KD, 2017).	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
«Personalet skal ta utgangspunkt i barnas erfaringer, interesser, synspunkter og initiativ i barnehagens daglige arbeid og ved valg og gjennomføring av temaer og prosjekter» (s. 43, KD, 2017).	x		x	x	x		x		x		x

[Tilbake til hoveddokumentet](#)